

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

**Wybrane problemy emocjonalne dzieci z dyslalią.
Wyzwania edukacyjne**

Promotor w rozprawie doktorskiej: dr hab. Anna Królikowska prof. AIK

Promotor pomocniczy w rozprawie doktorskiej: dr Anna Skoczek

Sytuacja dzieci z wadami wymowy na etapie edukacji wczesnoszkolnej stanowi złożony problem, któremu warto poświęcić uwagę z kilku powodów. Po pierwsze, częstotliwość występowania wad wymowy u dzieci na tym etapie rozwojowym powinna budzić niepokój, gdyż proces rozwoju artykulacji powinien zakończyć się około 6 roku życia dziecka, a utrzymujące się wady wymowy mogą być efektem zaniedbań ze strony środowiska wychowawczego. Brak należytej opieki logopedycznej na etapie przedszkolnym, nieskuteczność działań terapeutycznych lub brak systematycznej pracy ze strony rodziców mogą w konsekwencji doprowadzić do tego, że dziecko z wadą wymowy podejmujące obowiązek szkolny zostanie narażone na wiele sytuacji stresowych związanych z różnymi aktywnościami szkolnymi. Codzienne funkcjonowanie w roli ucznia i kolegi wymaga od dziecka stałej aktywności komunikacyjnej z otoczeniem, a tym samym ujawnia jego deficyt, jakim jest wada wymowy. Poziom osiągnięć szkolnych związanych z koniecznością mówienia już na początku jest obniżony. Pojawiają się także trudności z funkcjonowaniem dziecka z dyslalią w grupie rówieśniczej. Odrzucenie czy wyśmiewanie dziecka z wadą wymowy przez inne dzieci z klasy dla nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej stanowi wyzwanie zarówno w indywidualnej pracy z wychowankiem z wadą wymowy, jak również z całym zespołem klasowym.

Głównym celem dysertacji było określenie przynajmniej niektórych problemów emocjonalnych, jakie mogą występować u dzieci ze zdiagnozowaną dyslalią. Osiągnięcie założonych w pracy celów było możliwe dzięki przeprowadzeniu analizy literatury przedmiotu oraz badań empirycznych. Realizacja celów możliwa była poprzez rozwiązanie problemu, który sformułowano w postaci pytania głównego: Jakie problemy w rozwoju emocjonalnym mają dzieci z dyslalią? Uzyskanie wiedzy na ten temat stało się możliwe dzięki postawionym w niniejszej pracy pytaniom szczegółowym:

1. Jaki jest obraz siebie u dzieci z dyslalią?
2. Jakie są relacje dzieci z dyslalią z najbliższymi członkami rodziny?
3. Jak dzieci ze zdiagnozowaną dyslalią funkcjonują w grupie rówieśniczej?
4. W jaki sposób dzieci ze zdiagnozowaną dyslalią spędzają najczęściej swój wolny czas?

Przytoczone wyżej pytania szczegółowe określają zakres prowadzonych badań, jednocześnie wskazując na obszary życia dziecka, w których problemy emocjonalne się uwidaczniają. Obszary te będą stanowić punkt odniesienia dla zaprojektowania modelu oddziaływań edukacyjnych wobec dzieci ze zdiagnozowaną dyslalią.

Tak postawione problemy badawcze zostały rozwiązane dzięki przyjętej strategii badawczej, która określa grupę badawczą oraz odpowiednie metody badań.

Badania przeprowadzono w Szkole Podstawowej nr 95 im. Władysława Broniewskiego w Krakowie. Za zgodą rodziców zostało przebadanych 120 uczniów, którzy zostali dobrani do badań według określonych kryteriów. Podstawą doboru była diagnoza logopedyczna, przeprowadzona przez szkolnego logopedę. Grupę badawczą stanowiło 60 uczniów ze zdiagnozowaną dyslalią. Natomiast grupą kontrolną było 60 uczniów niemających wad artykulacyjnych. Grupy były dobrane pod względem płci (w każdej z grup 30 dziewczynek i 30 chłopców).

W gromadzeniu materiału badawczego na temat problemów emocjonalnych dzieci z dyslalią wykorzystano metodę projekcyjną, jaką jest Rysunek Rodziny, oraz przeprowadzono wywiad własnego autorstwa z każdym dzieckiem uczestniczącym w badaniach. Każdy z uczestników badań indywidualnie wykonywał swoje zadania podczas spotkania, które średnio trwało około 30 minut. W trakcie spotkania dziecko w pierwszej kolejności zostało poproszone o wykonanie rysunku rodziny. Następnie dziecko odpowiadało na pytania w celu omówienia i analizy wykonanego rysunku. Kolejnym etapem spotkania była rozmowa kierowana przeprowadzona według przygotowanego schematu.

Rysunek Rodziny to metoda projekcyjna, dzięki której można starać się określić cechy u badanego, wpływające na dezorganizację osobowości. Zostały wskazane problemy emocjonalne, jakie można zdiagnozować na podstawie odpowiednio dobranych wskaźników. Większość wskaźników ma charakter formalny, np. brak podstawy, brak dłoni, dewaloryzacja czy pominięcie siebie, dlatego wykonanie rysunku należało uzupełnić wywiadem i rozmową z osobą badaną. Okazuje się to konieczne w celu właściwego zinterpretowania wszystkich

wskaźników, które jedynie łącznie mogą stanowić podstawę dalszych hipotez, a w praktyce – działań terapeutycznych.

Przyjęta strategia badawcza wyznacza strukturę pracy, która składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich jest rozdziałem teoretycznym, prezentującym rozwój dziecka w wieku wczesnoszkolnym. Temat dysertacji dotyczy związku między mową a emocjami u dziecka. Zważywszy jednak na fakt, że wszystkie obszary rozwojowe wzajemnie na siebie oddziałują i stanowią nierozłączną całość, przeanalizowano wszystkie obszary rozwojowe dziecka w wieku wczesnoszkolnym. Deficyty w jednym obszarze determinują rozwój innych sfer życia dziecka, dlatego też koniecznym stało się holistyczne spojrzenie na wszystkie obszary rozwojowe, a więc na rozwój fizyczny, motoryczny, intelektualny, społeczny i emocjonalny. Na końcu pierwszego rozdziału omówiony został również normatywny rozwój mowy dziecka. Drugi rozdział, również teoretyczny, podejmuje problem zaburzenia mowy, jakim jest dyslalia, ukazując następujące jej aspekty: definicyjny, klasyfikacyjny, diagnostyczny i terapeutyczny. W trzecim rozdziale zaprezentowane zostały założenia metodologiczne badań własnych: przedmiot i cel badań, problemy badawcze i metody badań, a także grupa badawcza. W ostatnim, czwartym rozdziale, zaprezentowane zostały rezultaty badań, uzyskane w oparciu o Projekcyjny Rysunek Rodziny i Rozmowy kierowane przeprowadzone z uczestnikami badań.

Zebrany materiał badawczy ujawnia jakościowy obraz sytuacji emocjonalnej dzieci z dyslalią w porównaniu z ich rówieśnikami niewykazującymi zaburzeń artykulacyjnych. Jakościowa analiza materiału badawczego wynika ze współpracy autorki pracy z grupą sędziów kompetentnych. Z zamiarem dopracowania własnych analiz jakościowych w czwartym rozdziale zgromadzony materiał został sklasyfikowany oraz poddany analizom statystycznym i ilościowym. Uzyskane wyniki zaprezentowane zostały w tabelach i na wykresach opatrzonych jakościowym opisem. Ostatni rozdział dysertacji zawiera również analizę wariancji, a także podsumowanie wyników badań własnych. Na podstawie uzyskanych wyników oraz ich interpretacji, a także własnego doświadczenia pedagogicznego zostały sformułowane wnioski służące polepszeniu praktyki edukacyjnej w odniesieniu do dzieci w wieku wczesnoszkolnym z dyslalią.

Zakończenie pracy zawiera wnioski sformułowane w toku przeglądu literatury oraz badań empirycznych, a także kierunki dalszych badań nad trudnościami emocjonalnymi dzieci z dyslalią. Uzupełnienie pracy stanowi bibliografia, wykaz tabel, wykresów oraz schematów, które zostały zamieszczone w pracy. Integralną część pracy stanowi aneks, w którym

zamieszczono wzór kwestionariusza wywiadu użyty do badań empirycznych. Aneks zawiera także dane uzyskane na temat uczestników badań na podstawie metryczki uzupełnianej w trakcie badania, Kartę informacyjną wykorzystaną podczas badania za pomocą Projekcyjnego Rysunku Rodziny, Scenariusz zajęć integracyjnych, „Gimnastyka buzi i języka” – zestawy ćwiczeń do gimnastyki śródlekcyjnej, Ćwiczenie do zajęć logopedycznych wspierające pracę nad emocjami dziecka w procesie terapii, a także zgromadzony materiał badawczy – rysunki dzieci biorących udział w badaniach.

Analiza zależności między zdiagnozowaną u dziecka wadą wymowy, a ogólną tendencją w kierunku pojawiania się problemów emocjonalnych pozwoliła na opisanie cyrkularnego modelu funkcjonowania dzieci z dyslalią w różnych środowiskach ich życia. W efekcie tych analiz opracowany został MODEL POPRAWY FUNKCJONOWANIA DZIECI Z DYSLALIĄ. Podstawą przedstawionego modelu jest współpraca nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej, logopedy i rodziców, którzy zobowiązani są do realizowania poszczególnych zadań. Uzyskane wyniki badań mogą posłużyć bardziej efektywnej współpracy osób zaangażowanych w rozwój dziecka z dyslalią. Określenie, dzięki badaniom, pewnej grupy problemów emocjonalnych, z jakimi mogą funkcjonować dzieci z dyslalią, ukazuje złożoność sytuacji dydaktyczno-wychowawczo-opiekuńczej.

Weronika Pudełko